

NASTAVAK RAZGOVORA O REGULACIJI ZAČEĆA

Dr. Karl Hörmann

Pošto je objelodanjena enciklika »*Humanae vitae*« (HV), dugo je vremena izgledalo da su se oni koji su bili zainteresirani za sadržaj enciklike svrstali u dva definitivno i nepomirljivo suprotna tabora. Dijalog koji su pristaše i protivnici enciklike vodili između sebe (ili jedni protiv drugih) pružao je malo nade da će između njih ikada doći do sporazuma. Ako nije baš sve postalo varljiva igra, klima se u međuvremenu ponešto stišala, te se u oba tabora (ukoliko prosuđuju sa stajališta kršćanske savjesti) pojavilo nešto zajedničko i čini se da je pripremljeno pogodno tlo za plodan razgovor. Odakle bi se pri tome moglo poći?

1. Pretpostavlja se s razlogom da se iza HV skriva Papina zabrinutost zbog *manipuliranja čovjekom*: ima li čovjek pravo da raspolaže svojim organizmom tako da ga preinačuje? Oba tabora, i pristaše i protivnici »umjetnih sredstava« za reguliranje začeca, zastupaju to pravo. Osim toga, oba se tabora slažu u tome da to raspolaganje ne smije biti samovoljno. Ali se ne slažu u tome gdje je granica između dopuštenog raspolaganja i nedopuštenog (samovoljnog) manipuliranja. Jedni misle da »umjetna sredstva« pripadaju području dopustivoga, dok ih drugi ubrajaju u nedopustivo samovoljno raspolaganje.

Postoji li mogućnost da se ta dva područja odijele jedno od drugoga? Samo je jedna mogućnost, a to je ona koju pruža klasično načelo cjelovitosti na koje se uvijek pozivalo pri prosuđivanju preobrazbenih zahvata. Pio XI. je u »*Casti connubii*« govorio o dobru čitavoga organizma radi kojega može biti opravdano isključenje organa ili njihovih funkcija, a Pio XII. mu se pridružio mnogim svojim izjavama na koje upućuje HV br. 17. Ne smije se, međutim, previdjeti da je Pio XII. dalje razvio načelo cjelovitosti, što se ne može lako razabrati iz HV: on je ljudsku osobu izričito definirao kao »tjelesno-duhovno jedinstvo čovjeka, ukoliko ga određuje i stavlja u gibanje duša« (Govor od 9. rujna 1958, kod Utz-Groner, Aufbau und Entfaltung des gesellschaftlichen Lebens, Soziale Summe Pius' XII., III. Freiburg, Schweiz, 1961 = UG 5397—5400) te je tjelesni organizam podredio

cjelovitosti osobe: »Ipak, osim podređenosti pojedinih organa organizmu i njegovoj vlastitoj svrhovitosti treba uzeti u obzir i podređenost organizma duhovnoj svrhovitosti osobe. Psihički i fizički pokusi mogu, s jedne strane, nanijeti određene štete organima ili funkcijama, ali s druge strane mogu biti potpuno dopušteni, jer neizostavno odgovaraju dobru osobe i ne prelaze granice što ih je Stvoritelj postavio čovjekovu pravu da raspolaže samim sobom« (Govor od 12. rujna 1958, UG 5440). Prema tome, zahvati u ljudski organizam mogu biti opravdani, premda nose sa sobom neke negativne posljedice, zato što su nužni dobru cjelovite osobe; naravno, što je veća negativna posljedica, to interes cjelovite osobe treba da bude imperativniji kako bi se zahvat mogao smatrati opravdanim. Problem mnogih »umjetnih sredstava« trebalo bi ponovno promisliti polazeći od ovih spoznaja.

Pri tome je bitno što se razumijeva pod *dobrom cjelovite osobe*. Riječ je o njegovanju ljudskih vrednota koje se, po kršćanskom shvaćanju, moraju uskladiti i integrirati u onome jednom što čovjek ne smije izgubiti iz vida ne želi li izgubiti smisao vlastitog života. »Jer što koristi čovjeku ako zadobije cijeli svijet a svoj život izgubi?« (Mt 16,26). Međutim, to osebujno ljudsko, prema jasnem izričaju Novoga zavjeta, jest *ljubav koja je ukorijenjena u Bogu*. Stoga pitanje o dopustivosti zahvata s kršćanskoga stajališta glasi: pridonosi li taj zahvat oblikovanju osobnosti ljubavi?

2. Upravo od toga polazi II. vatikanski sabor kad god je riječ o pitanjima braka i obitelji. On prikazuje *brak i obitelj* kao *zajedništvo života i ljubavi* (Pastoralna konstitucija »Gadium et spes« = GS 48) i govori o mnogostrukoj ljubavi (multiformis dilectio) koja proizlazi iz božanskoga izvora ljubavi i koju u tom zajedništvu treba ostvarivati (isto). Prema izričitoj tvrdnji Koncila bračni drugovi koji poštuju Božje namjere glede zadatka da prenose ljudski život i da ga odgajaju, svjesni su da su »suradnici ljubavi Boga Stvoritelja i istodobno njezini tumači« (GS 50). U ovome svjetlu treba promatrati i savjesno istraživati pitanje o veličini svoje obitelji (i to u obliku mogu li u datim okolnostima odlučiti da stvore nov život ili ne, GS 50).

Ali upravo u tom svjetlu trebaju ispitati i *metode* koje se pružaju za postizavanje željenoga potomka, odnosno za izbjegavanje neželjenoga potomka. Koncil je bio daleko od toga da pozdravi sve metode kao dobrodošle ako se pokazuju samo svrsishodne. On je više puta izrazio svoje uvjerenje da mnoge metode smatra moralno neprihvatljivima (GS 47,51) i od njih odvrćao (GS 87). Premda je izrijeком samo pobačaj i čedomorstvo spomenuo kao neprihvatljive metode (GS 51), ipak je naveo jedan znak za njihovo raspoznavanje: Koncil govori o nedopuštenim postupcima protiv prenošenja života koji oskvrnjuju bračnu ljubav (GS 47); nedopušteni su upravo zato što škode bračnoj ljubavi. Koncil još jasnije kaže da moralna kvaliteta u bračnim odnosima bračnih drugova ne zavisi jedino od njihove dobre namjere i njihovih motiva, čak niti u slučaju ako smatraju da ne mogu prihvatiti odgovornost za novo dijete, a ipak su im potrebni spolni odnosi radi njegovanja bračne ljubavi, nego također od objektivnih mjerila koja

proizlaze iz biti ljudske osobe i njezinih čina. Zatim dodaje da je posrijedi čuvanje punog životnog smisla u elementima uzajamnog predanja i ljudskog stvaralaštva (GS 51).

S druge strane mnogiiskusni stručnjaci koji ukazuju na mogućnosti sprečavanja začeća i preporučuju ih, pošteno priznaju da sve te metode imaju svoje opasnosti za ostvarenje ljubavi u braku i obitelji (opasnosti, u prvom redu, za bračne drugove i njihovo potomstvo). Nemoguće je pravilno ocijeniti moralno svojstvo tih metoda ako se ne poznaje njihovo naličje. Zadaća je »stručnjaka« da ove stvari bolje razjasne.

3. *Crkveno je učiteljstvo* odbacilo većinu uobičajenih metoda za reguliranje začeća; Pavao VI. je to ponovio u HV. Mnogima se čini da je ta osuda odviše kruta i nediferencirana.

Možda će biti korisno da se ta osuda uzme prije svega kao *objektivna izjava* koja glasi: u svakoj se od tih metoda krije opasnost izobličavanja čovjekova lika koji nam je u Novom zavjetu zadan kao cilj koji obvezuje; taj je cilj čovjek koji ljubi kako Bog hoće. Treba se, dakako, pitati da li u svim tim metodama prijeti jednaka opasnost; zacijelo je potrebno voditi računa o razlikama ne samo u ustrojstvu ljudi kojih se one tiču nego također u objektivnom svojstvu same metode.

Zatim dolazi *pastoralno pitanje*: Što se može tražiti od određenoga čovjeka (od određenog bračnog para) s obzirom na njegovo ustrojstvo? Do koje mjere može on shvatiti kršćanski lik čovjeka koji ga obvezuje, do koje ga mjere može provesti u djelo? Možda je ovaj obzir razlog zašto u HV, usprkos odbacivanju metoda, nije riječ o teškoj krivnji i zašto je zaključni dio enciklike tako snažno pastoralno obilježen. Međutim, koliko god je nužno voditi računa o zbiljskoj moralnoj spoznaji i moći čovjeka (i bračnih drugova), ipak ne smijemo ostati na tome, već treba pitati: kako ih je moguće dalje razviti? Budući da je ustrojstvo različitih ljudi i različitih bračnih parova tako različito, u svakom posebnom slučaju treba da bude različito i ono što mogu učiniti i što se od njih može zahtijevati. Prema tome, nerealan je i nepravedan zahtjev da bi Crkva trebala za sve postaviti jedno općevažeće jednostavno i jasno pravilo ponašanja.

Nesumnjivo je da se (psihičke) opasnosti mnogih metoda mogu izbjeći odgovarajućim (samo-) *odgojem*. Ali ne kriju se sve opasnosti na psihičkom području (pomislimo samo na oštećenje tjelesnog zdravlja koje prijeti u mnogim metodama!), niti se sve mogu ukloniti psihološko-pedagoškim sredstvima. Ovdje je potrebno razlikovati i razjašnjavati. Odgovorno se odlučivanje pomaže priopćavanjem odgovarajućeg znanja.

Često se može dogoditi da određeni ljudi ili bračni parovi po svom razumijevanju, svojoj moći i svojem (samo-) odgoju *nisu u stanju* da hode jednim bračnim i obiteljskim putem koji ne bi imao svoje stranputice u odnosu na idealni kršćanski lik čovjeka-koji-ljubi. Ni njihovi savjetnici i pomagači ne mogu postići bolje uspjehe, ne zato što bi nedostajala dobra volja, nego zato što moć tih bračnih parova

zatajuje na određenoj granici. Ova se spoznaja mora u najmanju ruku privremeno uzeti u obzir.

Unatoč pastoralnom razumijevanju za trenutačnu situaciju određena bračnog para i njegovih teškoća, ipak se ne smije odustati od toga, kao i u drugim područjima moralnog života, da se ukazuje na *ideal pune ljubavi* prema kojemu mora težiti kršćanin koji živi u braku i obitelji. Ako bračni drugovi ne bi trenutačno mogli odgovoriti tom idealu, pred njima ipak i dalje ostaje zadaća da formiraju svoju savjest i svoje moralno ponašanje. To je njihov osobni zadatak, a i zadatak njihovih savjetnika i pomagača.

Neposredno poslije objavljivanja enciklike HV pružao nam se prizor dvaju zaraćenih tabora koji su prijetili jedan drugome nemilosrdnim ratom. Taj prizor nije nimalo uveseljavao. Jesmo li preveliki optimisti ako se nadamo da protivnički tabori traže nova polazišta koja im omogućuju da zajednički rade na rješavanju sadašnjih problema braka i obitelji?

SUMMARIUM: Auctori eximio huius articuli, Dr. C. Hörmann, sed et redactioni »Arzt und Christ« gratos promendo sensus ad lectores ephemeridis nostrae, quoad ulteriora quae circa encyclicam HV contingunt fata, has offerimus considerationes. In regulanda prole quinam limites observandi? Extantne media reprobatione digna? Consulas »Principium totalitatis«, illudque christiano intellegas modo, tamen ad illud attendens christiano amori, qui voluntati Dei semper oboediens invenitur, in campo quoque moralis matrimonialis primum dabis locum. Nota, verbis Concilii inhaerendo, quam vel ipse amor coniugalis ad finem procreativum directus intellegatur (GS nr. 50), unde methodi adhibendae nec obiectivis criteriis nec Ecclesiae doctrinae contrariae possunt assumi (GS nr. 27; 51). Minime praetereundae cum subiectivae tum obiectivae, in quibus versantur matrimonio iuncti, circumstantiae. Attendendum sane ad illas non ut ad criteria moralitatis, sed tamquam ad momenta quae decisivi valoris sunt ut rectum iudicium de agendis, necnon ad matrimonio iunctorum recte efformandam conscientiam apta media assumenda. Nec hominum scientiae deditis praetereas adiumenta, quin illa ut criteria moralitatis aestimare audeas.